

UNIFICAREA ADMINISTRATIVĂ A ROMÂNIEI MARI ÎN GÂNDIREA POLITICĂ A LUI IULIU MANIU

Iuliu Maniu a fost una dintre marile personalități care s-au impus pe scena politică a României dintre cele două războaie mondiale. Lider politic redutabil, s-a remarcat mai ales prin intransigența și consecvența față de principiile morale în care a crezut și pe care le dorea respectate, inclusiv în viața publică. Democrat prin temperament și convingeri, Maniu rămâne omul politic a cărui imagine este încă mult estompată și deformată de opinia publică. Personalitatea liderului ardelean a fost foarte greu de definit și înțeles de către contemporanii săi, chiar și de cei care îl cunoșteau mai bine, chiar dacă i-au fost prieteni, colaboratori sau adversari politici.

Imaginea lui Iuliu Maniu în mediile politice din România după Marea Unire a fost una contradictorie, fie a unui lider politic care reprezenta valorile democrației europene, fie a unui om politic cu o gândire regionalistă, chiar separatistă. Conturarea unei asemenea imagini s-a datorat, pe de o parte, complexității personalității liderului transilvănean, precum și subiectivismului unor persoane cu care a intrat în contact, intereselor politice de moment care au dictat și atitudinea unor politicieni față de acesta, faptului că denigrarea sau supralicitarea unor trăsături pozitive juca un rol important în propaganda politică¹.

După anul 1989 au apărut două studii monografice dedicate lui Iuliu Maniu², dar care s-au concentrat mai mult pe analiza activității, a acțiunii politice și mai puțin asupra gândirii sale politice. În consecință, în cele ce urmează ne propunem o analiză a modului în care președintele Partidului Național Român a văzut unificarea administrativă a României Mari. În ciuda faptului că Maniu nu s-a manifestat ca un mare gânditor sau ideolog, studiile sau conferințele lui în acest domeniu fiind foarte rare, el, prin discursurile rostite în parlament sau interviurile și articolele publicate în presă, a formulat anumite idei, principii în domeniul unificării administrative a României, care au reprezentat, de fapt, linia oficială a Partidului Național Român.

*
*   *

Procesul uniformizării instituțional-administrative a constituit o problemă care a dat naștere unei dezbateri nu numai teoretice, ci și politice, preocupând întreaga clasă politică a României Mari. Juriști mai ales, funcționari superiori de stat, conducători de instituții de diverse profiluri, lideri ai tuturor partidelor politice s-au angajat, prin intermediul unor reviste de specialitate, prin presă, dezbateri parlamentare, la un dialog despre cea mai potrivită cale pentru atingerea scopului urmărit, adică unificarea instituțional-administrativă a țării³. Conținutul dezbaterilor a profilat opțiunea pentru realizarea unei sinteze a tot ceea ce era înregistrat și recunoscut ca fiind mai bun în legislația tuturor provinciilor țării de până la Unire, dar să cuprindă în același timp și ceea ce putea fi comun – sub aspect principal – din gândirea lumii moderne⁴.

Problemele de acest fel preocupau toate statele europene întregite sau nou create la sfârșitul primului război mondial. Unificarea legislației, înnoiri în acest compartiment s-au întreprins nu numai în țări la care s-au unit, pe baza principiului naționalităților, teritorii (Franța, Italia, România, Serbia,

¹ Vezi pe larg Sorin Radu, *Imaginea lui Iuliu Maniu în mediile politice din Vechiul Regat (1919-1926)*, în *Transilvanica*, Buletin Informativ al Asociației Tinerilor Istorigi din Transilvania și Banat, Sibiu, anul I, nr. 1, 1999, p. 136-159.

² Vezi Ioan Scurtu, *Iuliu Maniu*, Ed. Enciclopedică, București, 1995; Apostol Stan, *Iuliu Maniu, naționalism și democrație. Biografia unui mare român*, Ed. Saeculum IO, București, 1997.

³ Preocupările în acest domeniu s-au concretizat și prin întocmirea a zece proiecte sau anteproiecte de legi, elaborate în intervalul 1918 – 4 iunie 1925, data apariției Legii pentru unificare administrativă. [N. N. Tiron, *Organizația administrației locale*, Iași, 1941, p. 7 – 9.]

⁴ V. Pușcaș, M. Știrban, *Perfecționare și atitudini critice în sistemul politic al României interbelice, în Dezvoltare și modernizare în România interbelică. 1919 – 1939*, Ed. Politică, București, 1988, p. 13.

Danemarca, Grecia), sau care s-au constituit pentru prima dată (Cehoslovacia, Finlanda), s-au refăcut după o perioadă de divizare și stăpâniri străine (Polonia), ci și în state ca Anglia, Elveția etc.⁵

În cazul României Mari, ceea ce izbește în primul rând în chestiunea unificării legislative, este amploarea fenomenului. Problema nu se pune ca în Franța, Belgia sau Danemarca, pentru două departamente sau pentru teritorii și mai reduse, în fața unei țări consolidate, în care nici nu se ridica măcar o problemă de imediată recodificare a legislației. Țara se dublase, iar provinciile unite nu reprezentau un sistem legislativ unic, ci un adevărat evantai de legislații. Ca și în Franța, însă, legislațiile noilor provincii reprezentau tipuri istorice considerate, în general, ca fiind destul de diferite de cel franco-latin, căruia îi aparținea legislația Vechiului Regat. În condițiile vremii, atât pentru cauze obiective, cât și din eroarea unor conflicte ideologice exacerbate, aceste diferențe au fost excesiv accentuate și legate de personalitatea și originalitatea istorică a provinciilor respective⁶.

La 1918, în România Mare se găseau legi administrative specifice diferitelor sale provincii. În consens cu principiul general adoptat, aceste legi au fost menținute temporar în vigoare⁷, astfel că unificarea organizării administrative a țării a fost un deziderat vital al epocii, ținându-se seama de importanța administrației în viața unui stat modern. Imediat după Unire, unificarea administrativă din punct de vedere tehnic se putea ușor realiza prin extinderea legislației din Vechiul Regat în provinciile unite. Aceasta nu s-a putut realiza însă, pe de o parte datorită caracterului învechit, necorespunzător al legislației, iar pe de altă, opoziției pe care clasa politică din provinciile unite, mai ales din Transilvania, a făcut-o. Ardelenii erau de părere că o unificare grăbită nu ar fi servit cu adevărat nici interesele vechii României, nici Transilvaniei.

“Enormele” deosebiri de regimuri juridice din cele două teritorii, afirmau unii specialiști ardeleni⁸, ar fi dat loc, în ipoteza unei unificări precipitate, la situații de drept din cele mai neechitabile. “Unificarea nu putea fi decât opera unei acțiuni bine gândite, eșalonată pe o perioadă de timp mai îndelungată”. Clasa politică ardeleană dorea o participare activă la legiferarea reformei de unificare administrativă, argumentul constituindu-l foarte buna cunoaștere a stării de fapt din provincia de peste munți⁹. Transilvania nu numai că era cea mai mare dintre cele trei provincii care s-au unit cu România la 1918, dar ea a adus cu sine cea mai amplă și mai matură mișcare națională. Cel puțin din acest punct de vedere argumentul lor își avea temei.

Sistemul administrativ centralizat care funcționa în Vechiul Regat¹⁰, și care era criticat chiar de juriștii de aici, nu putea fi acceptat de naționalii din Transilvania, adepți convinși ai principiului descentralizării administrative și autonomiei locale. Superioritatea organizării administrative din Transilvania era recunoscută chiar de către juriști ai epocii. Astfel, prof. univ. Anibal Teodorescu afirma, într-o conferință susținută sub egida Institutului Social Român în toamna anului 1922, că “peste Carpați, foștii stăpânitori vremelnici ai pământului românesc ne-au hărăzit un sistem

⁵ Despre desfășurarea acestui proces în unele țări europene: Andrei Rădulescu, *Unificarea legislativă*, București, 1927, p. 9-12; Ovid Sachelarie, Valentin Georgescu, *Unirea din 1918 și problema unificării legislației*, în *Studii. Revistă de Istorie*, tom. 21, 1968, nr. 6, p. 1187; Gheorghe Iancu, *Unificarea legislativă. Sistemul legislativ al României (1919 – 1939)*, în *Dezvoltare și modernizare în România interbelică. 1919 – 1939*, p. 40.

⁶ Ovid Sachelarie, Valentin Georgescu, *op. cit.*, p. 1187 – 1188.

⁷ Vezi Titu Onișor, *Opera legislativă a Consiliului Dirigent*, Institutul de Arte Grafice și Editură “Marvan” S. A. R. București, 1937, p. 3; Idem, *Alba Iulia în lumina tehnicii juridice*, în *Revista de drept public*, nr. 3-4, 1937, p. 264 – 280.

⁸ Vezi Titu Onișor, *Opera legislativă a Consiliului Dirigent*, p. 14.

⁹ Victor Onișoru, *Principii de organizare administrativă a Ardealului*, în *Arhiva pentru știință și reformă socială*, anul II, 1920, nr. 1-3, p. 1.

¹⁰ Deși Constituția de la 1866 și legile administrative elaborate ulterior în România ofereau o oarecare autonomie locală, treptat, printr-o serie de legi speciale și regulamente de administrație generală, autonomia comunală și descentralizarea județeană nu mai erau de recunoscut, rămânând în mâna statului ca simple mijloace de încasare a veniturilor. În Vechiul Regat, tendința excesivă de centralizare se explică prin faptul amestecului politicii locale în administrația județeană și comunală. [Vezi M. Văraru, *Centralizare și descentralizare*, în *Arhiva pentru știință și reformă socială*, anul II, 1920, nr. 1-3, p. 165; *Enciclopedia României*, vol. I, p. 296 – 310.]

administrativ înaintat față de cel al nostru, prin aceea că ținea să realizeze acea descentralizare atât de dorită aiurea”¹¹.

În concepția politică a Partidului Național Liberal, unificarea administrativă urma să se realizeze printr-o “largă descentralizare”: comuna și județul urmau să aibă viața lor de sine stătătoare, iar puterea centrală să nu intervină în conducerea lor “decât în măsura impusă de cerințele unității și siguranței statului”¹². Programul politic elaborat de P. N. L. în noiembrie 1921 se declara categoric împotriva autonomiei locale¹³. Liberalii se aflau într-o situație incomodă, în sensul că, pe de o parte erau convinși de necesitatea promovării unei politici de centralizare a statului, iar pe de altă parte, doctrina neoliberală impunea respectarea principiilor descentralizării administrative și autonomiei locale. Din această dilemă ei au ieșit recurgând la un artificiu: s-au proclamat adepți ai principiului descentralizării, conferindu-i însă o interpretare proprie. Descentralizarea administrației însemna – în viziunea lor – “a lăsa instituțiilor locale, comunei și județului, administrarea intereselor lor, Statul păstrând numai îndrumarea și controlul și administrarea intereselor generale”¹⁴.

Legea de unificare administrativă elaborată de guvernul I. I. C. Brătianu și votată de Parlament în iunie 1925, în afară de faptul că a introdus o organizare unitară în administrație, n-a realizat nici unul din principiile pe care se întemeia¹⁵. Legislatorii de atunci, deși și-au propus drept scop realizarea unei reforme administrative bazate pe descentralizare, nu au reușit decât să instituie o “pseudo-autonomie”. “Ea nu numai că nu a contribuit cu nimic la ridicarea demnității cetățenești și la o administrare dreaptă și cinstită a intereselor locale – arăta profesul de drept constituțional Romulus Boilă – ci a devenit chiar obiectul injoncțiunilor politice, ceea ce în mod teoretic combăteau făuritorii legii cu toată vehemența”¹⁶.

Pentru P. N. L., afirmarea intenției de a asigura o largă descentralizare și autonomie locală era mai mult un tribut verbal plătit popularității de care se bucura acest principiu în rândul opiniei publice. În realitate, liberalii au promovat în mod constant o politică de centralizare.

Transilvănenii se arătau ostili politicii de centralizare rapidă inițiate de liberalii de la București, susținând că nu se opuneau unificării legislative ca atare, ci unei unificări insensibile la nevoile locale și la instituțiile specifice. “Puriștii” transilvăneni priveau meschinăria, indisciplina și mizeria birocrăției ca pe o povară a României balcanice, refuzând să se înhame la ea. Se socoteau a fi mai destoinici și superiori din punct de vedere moral. Iuliu Maniu, liderul lor, era renumit pentru onestitatea și corectitudinea lui. Încercător în idealurile nutrite în anii luptei eroice dinaintea Unirii, el căuta politica românească adevărată, curată, “perfectă”. Formula autonomiei de tranziție a lui Maniu se referea, cu menajamente, la moștenirea asupririi habsburgice din Transilvania și la necesitatea de a o depăși în timpul perioadei de tranziție. Mai mult, “perioada de tranziție” era un concept oarecum nedeterminat, implicând pregătirea pentru o unire mai adâncă, cu al cărei calendar nu toată lumea avea să fie neapărat de acord¹⁷.

La 1906, în primul discurs rostit de Iuliu Maniu în Parlamentul de la Budapesta, în calitate de deputat, pretindea pentru Transilvania vechea autonomie, justificând schimbarea prin legea din 1868 care promitea egala îndreptățire a naționalităților¹⁸. Maniu nu a fost străin de planurile prințului Ferdinand de federalizare a Imperiului austro-ungar, alături de Alexandru Vaida Voevod, a crezut în

¹¹ Anibal Teodorescu, *Viitoarea organizare administrativă a României*, în *Constituția din 1923 în dezbaterile contemporanilor*, ed. a II-a, Ed. Humanitas, București, 1990, p. 408.

¹² *Istoricul Partidului Național Liberal de la 1848 și până astăzi*, Imprimeriile Independența, București, 1923, p. 231.

¹³ *Ibidem*; vezi și Marin Nedelea, *Aspecte ale vieții politice din România în anii 1922-1926*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1987, p. 51.

¹⁴ *Raport la Legea de unificare administrativă*, susținut de C. D. Dimitriu în fața Senatului, în *Dezbaterile Adunării Naționale Constituante a Senatului*, sesiunea ordinară 1924 – 1925, nr. 43, ședința din 22 martie 1925, p. 719 – 720.

¹⁵ Cf. Romulus Boilă, *Organizația administrației locale în Reforma administrativă*, vol. I, coord. P. Negulescu, Fundația Culturală “Regele Mihai I”, Imprimeria București, 1929, p. 41.

¹⁶ *Ibidem*, p. 42.

¹⁷ Cf. Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare, 1918 – 1930*, Ed. Humanitas, București, 1998, p. 163.

¹⁸ Iuliu Maniu, *Trei discursuri*, selectate, prezentate și adnotate de Al. Aurel, S. Morariu, București, 1991, p. 21 – 22.

dinastie, încercând să facă din ea un punct de sprijin. În același timp, a încercat să tempereze radicalismul grupării lui Octavian Goga, care se pronunța pentru iredentism, adică o politică deschisă de desprindere de monarhie¹⁹. În timpul războiului, în 1915, Maniu era convins de legitimitatea pretențiilor autonomiste²⁰. Un an mai târziu însă, după intrarea României în război, liderul ardelean se convinsese deplin că viitorul Transilvaniei va fi într-o Românie Mare sau ca entitate autonomă într-o Austrie confederată²¹. Venit la Arad la 14 noiembrie 1918, în momentul în care negocierile româno-maghiare erau în plină desfășurare, Iuliu Maniu opunea formulei cantonizării ideea independenței Transilvaniei. El a invocat principiile suveranității și unității naționale, care urmau să se consacre printr-o adunare specială, ea fiind menită să decidă soarta Transilvaniei²².

În proiectul final al Rezoluției de la Alba Iulia (punctul II), după discuții susținute, s-a inclus unirea Transilvaniei cu România fără nici o condiție. În consecință, autonomia era redusă la rolul de stare provizorie, ce avea să dureze până la întrunirea Constituantei României Mari, aleasă pe baza votului universal, fără a avea o semnificație politică²³.

Argumentul menținerii temporare a unei asemenea stări, invocat de transilvăneni, rezida în condițiile istorice diferite în care a evoluat poporul român de peste munți, situație ce a generat existența pe acest teritoriu a unor legi și instituții diferite²⁴. La aceasta se adăuga situația specifică a începutului de decembrie 1918, când războiul abia se terminase, tratativele de pace nu începuseră, vechea Românie se resimțea de pe urma distrugerilor provocate de război și de ocupații germani²⁵. Iuliu Maniu, referindu-se la necesitatea perioadei de tranziție, a afirmat că "autonomia aceasta provizorie este necesară din punct de vedere practic, ca tranziția până la întrunirea Constituantei să fie netedă și să nu se producă o întrerupere în continuitatea treburilor publice, și până ce se instituie administrația unitară să se țină seama de particularitățile care provin din diversitatea administrațiilor de până acum"²⁶.

În consecință, autonomia provizorie și limitată în timp hotărâtă la Alba Iulia apărea ca o necesitate practică. În Transilvania trebuia să se organizeze o viață de stat românească și să se întreprindă măsuri energice în toate compartimentele, care să grăbească uniformizarea deplină a situației din provincie cu vechea Românie.

Încercând ulterior să analizeze esența opiniilor cu privire la autonomie, Ioan Suciu arăta că "nimeni din membrii Comitetului, câți au luat parte la consfătuirea de la Alba Iulia în ziua de 30 noiembrie, nu voia autonomie stabilă, ci toți una provizorie"²⁷.

De altfel, în prima cuvântare rostită în Adunarea Deputaților la 22 decembrie 1919, referindu-se la semnificația autonomiei provizorii, Iuliu Maniu a declarat, printre altele: "Atunci când am decretat unirea, am decretat-o necondiționat și nerezervând drepturi speciale provinciale, pentru că am fost și sunt de credința neșămutată că România întregită trebuie să fie una în corpurile legiuitoare, trebuie să fie una în guvernământul său, trebuie să fie una în sufletul său, în gândirea sa și în toate instituțiile publice de stat"²⁸.

¹⁹ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 42, 43.

²⁰ *Ibidem*, p. 67.

²¹ Sever Stoica, *Iuliu Maniu*, Tipografia Mayer, Cluj, 1932, p. 110 – 111.

²² Apostol Stan, *op. cit.*, p. 74.

²³ Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român (1918 – 1920)*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 10.

²⁴ *Ibidem*, p. 12.

²⁵ *Ibidem*, p. 12 – 13.

²⁶ *Interviu cu dl. dr. Iuliu Maniu*, în *Viitorul*, București, anul XI, nr. 3185 din 26 noiembrie / 9 decembrie 1918.

²⁷ *Înfrățirea*, Cluj, anul I, nr. 101 din 11 decembrie 1920; vezi și Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent...*, p. 11.

²⁸ *Desbaterile Adunării Deputaților*, sesiunea ordinară 1919 – 1920, ședința din 22 decembrie 1919, p. 219; *Expozeul d-lui Iuliu Maniu la Cameră*, în *Patria*, Cluj, anul I, 27 decembrie 1919.

După Pamfil Șeicaru, formula “autonomiei provizorii” nu reprezintă altceva decât un compromis realizat între Maniu și aderenții lui, adepți ai formulei autonomiste, și oponenții acestuia, susținători ai unirii necondiționate. O asemenea formulă, continua Șeicaru, se definea drept un stadiu de tranziție, menit să ducă la eradicarea vestigiilor dominației habsburgice, care să facă astfel cu putință țelul final al unității statale în statul român centralizat²⁹.

Cele două organisme instituite prin Rezoluția de la 1 decembrie 1918, Marele Sfat Național și Consiliul Dirigent, urmau să pună în aplicare acest principiu al autonomiei provizorii a Transilvaniei. Domeniile aflate în competența Consiliului Dirigent subliniază importanța problemelor regionalismului în provinciile de peste munți. În primii ani de după Unire, politicienii și patrioții transilvăneni doreau să acționeze întrucâtva independent de partidele politice, structurile de putere și instituțiile cu sediul în București³⁰.

Iuliu Maniu, în calitate de președinte al Consiliului Dirigent, va organiza administrația în conformitate cu principiile autonomiei comunale și a descentralizării administrative. Prin cel dintâi decret semnat de el a menținut legile, ordonanțele, regulamentele și statutele în vigoare în teritoriul unit (cele din 1876, 1883, 1886, 1896, 1901)³¹. În toate comunele de pe teritoriul care a fost administrat de Consiliul Dirigent, Iuliu Maniu a dispus organizarea de alegeri pentru reprezentanțe comunale, în martie 1920. În consecință, în Transilvania, începând cu această dată nu au funcționat comisii interimare ca în Vechiul Regat, ci reprezentanțe alese. În orașe însă, aceste alegeri nu s-au organizat, din considerații politice, aici elementul minoritar fiind predominant³². La nivelul județelor a funcționat același principiu al autonomiei administrative³³.

În martie 1919, Iuliu Maniu își arăta intenția de a “asigura egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, sex, dreptul naționalităților conlocuitoare de a-și dezvolta școala și cultura lor, de a folosi limba în administrație”. În același timp, își manifesta dorința de a înfăptui, pe lângă o reformă electorală și agrară, și reforma administrativă³⁴.

Se poate aprecia că activitatea Consiliului Dirigent, organ provincial cu caracter executiv și, în anumite limite, și legislativ, a complicat și mai mult problema unificării administrative a României, prin faptul elaborării unei opere cu caracter normativ care impunea o organizare diferită față de cea din Vechiul Regat.

Constituirea unei administrații românești în Transilvania nu a oprit discuția asupra sistemului preconizat din perspectiva României întregite. Chiar în sânul Consiliului Dirigent se nășteau păreri deosebite, conturându-se două tendințe: una care susținea necesitatea unei autonomii “cât mai mari posibile” în cadrul României și o alta, care preconiza “totala contopire” cu structurile acesteia³⁵. Disputa pe această temă va evolua, ajungându-se la discutarea momentului în care Consiliul Dirigent va trebui să-și înceteze activitatea. Octavian Goga, Aurel Vlad, Mihai Popovici, Octavian Tăslăuanu, la care s-au adăugat și liderii socialiști, opinau că activitatea acestui organism provizoriu trebuia să înceteze cât mai repede, aducând argumente în acest sens³⁶.

De cealaltă parte, Iuliu Maniu reafirma, în octombrie 1919, în plină campanie electorală, necesitatea menținerii Consiliului Dirigent. Era nevoie, spunea el, ca “unitatea națională să fie realizată nu numai în concepțiunea politică și între hotarele geografice, dar și cu toate instituțiile de stat”. Intenționa să înlăture cât mai rapid “particularismul provincial” din structurile statale și

²⁹ Pamfil Șeicaru, *Istoria partidelor național, țărănesc și național-țărănesc*, vol. I, Ed. Carpații, Madrid, 1963, p. 288, 290, apud Irina Livezeanu, *op. cit.*, p. 162 – 163.

³⁰ Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent...*, p. 12-13, 292; Irina Livezeanu, *op. cit.*, p. 163.

³¹ Victor Onișoru, *op. cit.*, p. 2-4.

³² *Ibidem*, p. 8.

³³ *Ibidem*, p. 15.

³⁴ *Telegraful român*, Sibiu, LXV, nr. 27 din 20 martie 1919.

³⁵ *1918 la Români. Documentele Unirii*, vol. II, București, 1983, p. 1277; vezi și Apostol Stan, *op. cit.*, p. 82.

³⁶ Ion Rusu-Abrudeanu, *România și războiul mondial*, București, 1930, p. 23; Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent...*, p. 295, 296; Aurel Galea, *Formarea și activitatea Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria (2 decembrie 1918 – 10 aprilie 1920)*, Ed. Tipomur, Târgu Mureș, 1996, p. 355.

instituționale³⁷, dar până atunci mai era de parcurs o anumită cale care – lăsa să se întrevadă – făcea încă utilă păstrarea acestui organism.

În ianuarie 1920 Iuliu Maniu declara că dizolvarea Consiliului Dirigent nu era “iminentă”, neexistând încă o lege de reorganizare a serviciilor publice din Transilvania, lege ce trebuia să fie adoptată de Parlament dar, în tot cazul, existența lui nu va fi de lungă durată³⁸. Cu Maniu s-a solidarizat și Ștefan Cicio Pop, care va afirma că existența Consiliului Dirigent nu împiedică opera de unificare administrativă³⁹.

O asemenea poziție, de altfel corectă, din partea lui Maniu, era criticată de o serie de politicieni ardeleni, printre care Octavian Goga și Vasile Goldiș, aceștia interpretând-o ca pe o rezistență față de unificarea organică. Totodată, și unii oameni politici din Vechiul Regat, precum Nicolae Iorga, susțineau că, din îndărătnicia lui Maniu, între Transilvania și vechea Românie – deși unite – dăinuie nejustificat de un anume răstimp “granița economică, monetară, aproape administrativă și politică”⁴⁰. Liderul liberal I. G. Duca, deși îl aprecia pe Maniu pentru că “era din fire amabil”⁴¹, totuși îl bănuia că ar avea “gânduri ascunse de preeminență, de regionalism, de dispreț pentru tot ce e regătean”⁴². În viziunea lui Duca, Maniu, ca și Vaida, fusese crescut într-o atmosferă ungurească ostilă Vechiului Regat. El credea că liderul *naționalilor* dorise încă din momentul Unirii autonomia Transilvaniei, că lui Maniu nu-i convenea amestecul liderilor politici de la București în treburile Ardealului și că dorea să păstreze pe seama *naționalilor* administrarea ținuturilor de peste Carpați⁴³. În același timp, fruntașul liberal contesta capacitatea administrativă a acestuia, arătând că haosul din Transilvania și corupția unor membri ai Consiliului Dirigent au stârnit numeroase proteste și nemulțumiri ale populației⁴⁴.

Autonomismul lui Iuliu Maniu își găsisse un fervent susținător și în Alexandru Vaida Voevod, nemulțumit că Ionel Brătianu, președinte al Consiliului de Miniștri în vara anului 1919, nu lăsa ardelenilor prezenți la Conferința Păcii de la Paris nici o marjă de mișcare în atingerea unor obiective provinciale. Vaida invoca în fața lui Brătianu particularismul autonom al Transilvaniei de dinainte de 1867, pe care voia să-l valorifice politic în noile condiții. Sub raport administrativ, România nu putea fi guvernată dintr-un singur centru decât în linii generale, urmând a fi divizată în 4 – 6 provincii autonome, cu parlamente alese prin sufragiu universal, dar cu competențe limitate, după modelul Consiliului Dirigent. În fruntea fiecărei provincii – era de părere Vaida, va fi un guvernator, urmând apoi ca peste aceste structuri specifice să troneze Parlamentul Regatului, ca element integrator⁴⁵.

Asemenea concepții autonomiste, tributare în mare măsură gândirii politice a unor ardeleni care voiseră să transforme monarhia dualistă într-un stat confederat multinațional, nu erau potrivite cu situația statului român nou apărut la 1918. Autonomismul lui Vaida, care preconiza și un rol deosebit pentru Consiliul Dirigent chiar după alegerea Constituantei, nu era împărtășit în toate punctele de Iuliu Maniu. Oricum, era evidentă înfruntarea a două concepții diametral opuse de organizare politico-administrativă a României Mari.

Odată cu deschiderea lucrărilor primului Parlament ales în baza sufragiului universal, la 20 noiembrie 1919, Marele Sfat Național s-a autodizolvat. Autodizolvarea acestuia atrăgea după sine, în

³⁷ Domnul Maniu vorbește alegătorilor, în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, anul 80, nr. 218 din 18 octombrie 1919; vezi și Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent...*, p. 294.

³⁸ O convorbire cu dl. Iuliu Maniu, în *Patria*, anul II, nr. 8 din 13 ianuarie 1920; *Dacia*, Sibiu, anul I, nr. 38, din 18 ianuarie 1920.

³⁹ *Renașterea română*, Sibiu, anul II, nr. 287 din 3 februarie 1920.

⁴⁰ Nicolae Iorga, *O viață de om, așa cum a fost*, vol. III, Ed. Universitas, Chișinău, 1991, p. 22; Apostol Stan, *op. cit.*, p. 106-107.

⁴¹ I. G. Duca, *Memorii*, vol. IV, partea a II-a (1917 – 1919), București, Ed. Machiavelli, 1994, p. 214.

⁴² *Ibidem*, p. 235.

⁴³ *Ibidem*, p. 184.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 239.

⁴⁵ Cf. Apostol Stan, *op. cit.*, p. 108.

mod automat, și desființarea Consiliului Dirigent, dar o parte a oamenilor politici, în frunte cu Iuliu Maniu, nu era de acord. Ei considerau că nu era momentul ca acest organ autonom să fie desființat, deoarece nu s-au făcut încă pași însemnați pe calea unificării politico-administrative. În primul discurs rostit de Iuliu Maniu în corpurile legiuitoare de la București, a subliniat că abia programul noului guvern Vaida-Voevod “înfățișa tendința de unificare desăvârșită a vieții de stat și a vieții naționale a României întregite”⁴⁶.

La scurt timp însă, în rândul transilvănenilor și mai ales în cadrul Comitetului Executiv al P. N. R., apar critici tot mai virulente la adresa menținerii Consiliului Dirigent. În consecință, se lansează ideea întocmirii unui proiect de lege de desființare a acestui organism⁴⁷.

Președintele Consiliului Dirigent și-a manifestat intenția ca acest organism regional să se dizolve după următoarea procedură: Consiliul Dirigent ca for de guvernare să se deființeze și să se instituie în locul resorturilor secretariate dependente de guvernul central din București, puse sub controlul unui ministru delegat al Ardealului. Sediul secretariatelor se va stabili la Cluj, urmând să-și desfășoare activitatea până la “deplina unificare administrativă”. Iuliu Maniu considera această soluție “cea mai fericită, pentru ca afacerile ardelenesti să fie bine conduse pe viitor, până la înfăptuirea reformei administrative pentru întreaga țară”⁴⁸. De aceeași părere au fost și alți lideri naționali, printre care Victor Bontescu, Mihai Popovici, Ghiță Pop, Ioan Coltort, Theodor Mihali⁴⁹. Acestui proiect i s-a opus un altul, susținut de Vasile Goldiș, care prevedea centralizarea oficiilor la București, pe lângă fiecare minister urmând să funcționeze un Directorat ardelenesc, care să rezolve afacerile ce privesc Transilvania. Inițiativa lui Goldiș a fost susținută și de Aurel Vlad, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Valer Moldovan, Ion Moța ș. a.⁵⁰. După discutarea celor două proiecte în cadrul clubului parlamentar al P. N. R., a urmat votarea, majoritatea întrunind-o proiectul inițiat de Goldiș. În urma votului s-a decis ca acest proiect să fie dat unei comisii, în vederea prezentării lui Parlamentului⁵¹.

Deși Iuliu Maniu și-a văzut proiectul de dizolvare a Consiliului Dirigent neacceptat de majoritățile parlamentare transilvănene, el va declara presei că este de acord că existența în continuare a acestui organism autonom a devenit inoportună, impunându-se unificarea administrațiilor. El preciza că există deosebiri doar în ceea ce privește felul cum trebuia să se facă unificarea. “Prin urmare – spunea Maniu – nu se poate vorbi de consecințe politice, deoarece în ceea ce privește miezul chestiunii, unificarea administrației, am fost toți de acord...”⁵²

Odată cu înlăturarea de la putere a guvernului Vaida Voevod, în martie 1920 și cu dizolvarea Parlamentului de către noul guvern condus de Alexandru Averescu, Iuliu Maniu revine asupra problemei dizolvării Consiliului Dirigent, afirmând că acest organism reprezintă “voința poporului român de peste munți” și că, din moment ce “România Întregită nu este încă organizată în mod definitiv, deoarece Constituanta s-a dizolvat, fără a-și termina lucrările, Consiliul Dirigent nu se poate desființa decât în urma unui comun acord dintre reprezentanții lui și guvernul regal”⁵³.

Disputa în jurul desființării Consiliului Dirigent a fost curmată în mod autoritar la 4 aprilie 1920, prin publicarea în *Monitorul Oficial* a unui decret-lege care dizolva acest organism autonom, atribuțiile lui trecând asupra guvernului de la București.

Dacă în mediile politice din Vechiul Regat decizia a fost primită cu satisfacție, reprezentanții P. N. R. au protestat vehement față de acest act al guvernului, cerând anularea lui. Iuliu Maniu declara presei că “desființarea Consiliului Dirigent este în acord cu ideile noastre, dar sunt absolut contra faptului că este desființat prin decret-lege, întrerupându-se continuitatea de drept și

⁴⁶ Expozeul d-lui Iuliu Maniu la Cameră, în *Patria*, anul I, din 27 decembrie 1919.

⁴⁷ Cf. Aurel Galea, *op. cit.*, p. 356, 357.

⁴⁸ Dizolvarea Consiliului Dirigent. Dezbaterile din Comitetul Partidului Național, în *Patria*, anul II, nr. 34 din 18 februarie 1920.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Dl. Iuliu Maniu despre Consiliul Dirigent*, în *Patria*, anul II, nr. 38 din 22 februarie 1920.

⁵³ *Dl. Iuliu Maniu despre opera Consiliului Dirigent*, în *Ibidem*, nr. 75 din 5 aprilie 1920.

desconsiderând hotărârile de la Alba Iulia. De asemenea, găsesc că este absolut greșită modalitatea cum s-a rezolvit chestiunea conducerii serviciilor publice din Transilvania, Banat și ținuturile ungurești⁵⁴. Acest punct de vedere va fi însușit și de conducerea P. N. R.⁵⁵. Se impune precizarea că, deși Iuliu Maniu nu a agreat metoda prin care Consiliul Dirigent a fost dizolvat, el nu a făcut greutăți comisiei de unificare, care a preluat sarcina unificării administrative⁵⁶.

Dizolvarea acesui organism autonom a produs o mare dezamăgire în rândul elitelor locale românești, care simțeau că activitatea, experiența și tradițiile lor erau disprețuite. Deciziile din aprilie 1920 au fost privite în Transilvania ca măsuri de mână forte, iar această tendință de centralizare a provocat o nemulțumire generală⁵⁷. Partidul Național și mai ales președintele acestuia, Iuliu Maniu, vor insista, în programele politice și electorale, în discursul politic, pe necesitatea unificării administrative a statului, în conformitate cu principiile descentralizării și autonomiei locale.

Naționalii, prin glasul lui Maniu, negau ideea că ar dori o autonomie provincială, invocând faptul că la Alba Iulia s-a hotărât Unirea fără condiții și fără rezerve. Negau în același timp acuzațiile de "separatism", argumentând că la Alba Iulia au fost fixate "principiile după cari trebuie să se reorganizeze, după întrunirea Constituantei, toată România Mare"⁵⁸.

Congresul Partidului Național, convocat la Alba Iulia la 24 aprilie 1920, oferă lui Iuliu Maniu ocazia reformulării unor principii programatice. El sublinia că, deși România Mare este înfăptuită, ea "nu este organizată în mod corespunzător intereselor întregii țări și ale tuturor provinciilor cari o compun și mai ales nu este organizată în concordanță cu principiile moderne politice care trebuie să călăuzească oricare organizație modernă de stat"⁵⁹.

Programul politic al partidului, votat de Congres, reflecta concepția lui Maniu conform căreia unificarea legislativă trebuia să se facă treptat și într-un mod sistematic, "ținându-se seama de dezvoltarea istorică din diferitele provincii"⁶⁰. În domeniul administrativ se afirma principiul descentralizării administrative, pretinzând "realizarea lui până la cea mai inferioară organizație administrativă din stat și cu participarea activă a cetățenilor"⁶¹.

În opoziție, Iuliu Maniu va promova un discurs negativist, în dese rânduri ieșind la suprafață frustrarea lui că nu se afla în fruntea treburilor publice și că nu-și poate impune concepția politică. Guvernul generalului Averescu era criticat pentru că "a pierdut timp pentru unificare, nu numai în ceea ce privește partea legislativă, dar și în ce privește partea administrativă a unificării"⁶². Guvernul Brătianu, ce a urmat celui averescan, era criticat și acuzat că "perpetuează sistemul de aservire și corupție a corpului funcționăresc", iar prin Statutul funcționarilor publici, adoptat de Parlament în 1923, urmărea menținerea influențelor politice de partid în administrație⁶³. Maniu va invoca în mod constant necesitatea introducerii cinstei și legalității în administrația publică⁶⁴.

La sfârșitul anului 1923 guvernul liberal a prezentat Parlamentului un proiect de reformă administrativă prin care se urmărea unificarea legislativă a statului. Iuliu Maniu nu va pierde ocazia pentru a-și reafirma principiile care trebuiau puse la baza unei asemenea opere. "Nu se poate închipui

⁵⁴ *Dl. Iuliu Maniu despre situație*, în *Ibidem*, nr. 79 din 11 aprilie 1920.

⁵⁵ *Vezi Manifest către națiunea română din Transilvania, Banat, Crișana, Satu-Mare și Maramureșana*, în *Ibidem*, nr. 80 din 15 aprilie 1920.

⁵⁶ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 109.

⁵⁷ Irina Livezeanu, *op. cit.*, p. 194.

⁵⁸ *Manifestația Clujului pentru Partidul național. Expozeul d-lui Iuliu Maniu*, în *Patria*, anul II, nr. 86 din 22 aprilie 1920.

⁵⁹ *Discursul-expozeu rostit de dl. Dr. Iuliu Maniu, Președintele Partidului Național Român în Congresul Partidului Național ținut la 24 aprilie 1920 în Alba Iulia*, Tipografia "Libertății", Orăștie, 1920, p. 32.

⁶⁰ *Programul de muncă al PNR*, în *Patria*, anul II, nr. 92 din 29 aprilie 1920, cap. II.

⁶¹ *Ibidem*, cap. V.

⁶² *Iuliu Maniu face bilanțul politicii interne și externe*, în *Patria*, anul II, nr. 189 din 3 septembrie 1920.

⁶³ *Statutul funcționarilor. Declarația partidului național*, în *Ibidem*, anul V, nr. 121 din 9 iunie 1923.

⁶⁴ *Declarația Partidului Național*, în *Ibidem*, nr. 239 din 3 noiembrie 1923.

o bună administrație – preciza președintele P. N. R. – fără autonomia județelor, orașelor și comunelor și fără descentralizare”; proiectul liberal reprezenta, după părerea lui, “o negațiune a celor mai elementare necesități de administrație publică”⁶⁵. Unificarea legislației administrative, în concepția lui Maniu, trebuia să folosească părțile bune, adaptabile, din legile ungare, austriece și rusești⁶⁶.

Ciclul de conferințe având ca obiect politica externă a României, organizat de Dimitrie Gusti sub egida Institutului Social Român în anul 1924, a oferit ocazia liderului P. N. R. pentru a-și pune din nou în valoare gândirea politică în problema statutului minorităților etnice și organizarea lor administrativă în cadrul României Mari. El făcea precizarea că Adunarea de la Alba Iulia din 1918 nu a hotărât autonomia națională pentru minorități. De asemenea, nici Tratatul minorităților din 1919 “nu asigură prin nimic o autonomie națională, stipulând numai o autonomie locală sub controlul Statului și numai în chestiuni culturale și religioase și numai pentru săcuii și sașii din Ardeal”⁶⁷. După părerea lui Maniu, o autonomie națională în chestiuni politice, administrative și judiciare nu se poate închipui decât fiind împreună și cu o autonomie teritorială, aceasta însă nu putea fi luată în discuție, deoarece așezarea geografică a minorităților este lipsită de continuitate, lucru ce face imposibilă înfăptuirea practică a autonomiei naționale teritoriale⁶⁸.

În unificarea administrativă a statului, principiul de urmat – continua Maniu – în problema minorităților era acela de a se admite “ca fiecare cetățean să fie judecat și administrat în limba sa proprie”. “Acest scop se poate ajunge mai ușor, fiind numiți în ținuturile locuite de minorități considerabile funcționari care cunosc limba minorităților din ținutul respectiv, iar unde aceasta este imposibil, să se aplice interpreți oficiali pricepuți”⁶⁹. Problema participării minorităților în administrație “se va rezolvi în modul cel mai firesc, prin autonomia locală, în comune, orașe și județe, care trebuie introdusă fără amânare...”⁷⁰.

În ianuarie 1925, când proiectul legii de unificare administrativă depus de liberali la Parlament a intrat în faza dezbaterilor, Iuliu Maniu lansează un apel către forțele politice din opoziție, îndemnându-le să-și unească eforturile pentru a lupta împotriva guvernului I. I. C. Brătianu. Apelul, în zece puncte, critica reforma administrativă inițiată de liberali, afirmând că se bazează “pe un centralism feroce și pe nesocotirea principiilor de autonomie locală”; la punctul 8 se cerea introducerea descentralizării administrative și autonomiei locale, în cadrul unității politice a statului⁷¹.

Invocând constant unificarea administrativă a României Mari pe baza principiilor descentralizării și autonomiei locale, Maniu nu oferea prea multe amănunte despre cum ar trebui să arate efectiv organizarea administrativă a statului. Concepția sa în acest sens a fost pusă în valoare într-un discurs rostit la 26 mai 1925 în Camera Deputaților, ce încheia discuția cu privire la proiectul legii de unificare administrativă inițiat de liberali. Acest discurs însemna – potrivit oficiosului *România* – “precizarea concepțiilor politice între doi oameni, persoane reprezentative a două partide politice. A fost o clarificare și o francă delimitare între concepția liberală, reprezentată de o parte prin d. I. Brătianu, și concepția opoziției coalizate de alta, înfățișată prin domnul Maniu”⁷².

Iuliu Maniu invoca trei motive pentru adoptarea principiilor descentralizării și autonomiei locale. Primul era unul de ordin științific. “Știința a stabilit demult – arăta el – că în ce privește organizarea administrativă a Statelor, de ce sunt ele mai mari, de aceea este mai necesar să se introducă descentralizarea cu administrația locală autonomă. În privința aceasta, deja în secolul trecut au ajuns învâțații la adevărul netăgăduit, bine stabilit, nediscutat, că nici un popor nu poate să-și

⁶⁵ Discursul d-lui Iuliu Maniu la marea întrunire a partidului național din Buzău, în *Ibidem*, nr. 248 din 15 noiembrie 1923.

⁶⁶ Unificarea administrativă. Centralizare și absolutism, în *Ibidem*, nr. 256 din 25 noiembrie 1923.

⁶⁷ Iuliu Maniu, *Problema minorităților*, extras din volumul *Politica externă a României*, Ed. Cultura Națională, [București], 1924, p. 11.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 18.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 19.

⁷¹ Un apel, în *România*, București, anul II, ediție specială din 23 ianuarie 1925.

⁷² Un magistral discurs al d-lui Iuliu Maniu, în *Ibidem*, nr. 481 din 28 mai 1925.

asigure libertatea în mod dăinuitor, fără de o bună organizație comunală, locală, autonomă”⁷³. Un al doilea argument invocat era de ordin practic, pentru că, preciza liderul P. N. R., “este imposibil ca exigențele culturale, economice, sociale a căror îngrijire este în definitiv datoria și chemarea organizației de Stat, să poată fi satisfăcute printr-o administrație centrală de oameni, cari sunt departe de viața locală, cari nu cunosc lucrurile și cari mai ales nu pot duce la îndeplinire principiul că în adevăr poporul trebuie să se administreze el însuși”. Un al treilea motiv era cel a dezvoltării istorice: “Din punct de vedere al felului cum s-a compus Statul nostru român e cu neputință să-și poată cineva închipui că acest Stat poate să dăinuiască, în mod stabil și în mod mulțumitor pentru exigențele naturale ale poporului român și ale tuturor locuitorilor acestei țări, fără a fi introdusă pe toată linia și în mod consecvent autonomia administrativă locală”⁷⁴.

Iuliu Maniu critica faptul că, după Unire, opera de unificare administrativă a statului au inițiat-o oameni fără pregătire științifică, care n-au avut nici cunoștințele practice necesare și care nu au înțeles dezvoltarea istorică a provinciilor alipite. Unificarea, începută “în acest mod nenorocos” de către guvernul Alexandru Averescu, a fost continuată de către liberali prin proiectul reformei administrative aflat în dezbaterile Parlamentului și care a întâmpinat nemulțumiri și critici unanime⁷⁵. Această lege “este bună pentru guvern, pentru că ea va perpetua acea anarhie, acel absolutism și acel sistem de guvernare oligarhică de care a abuzat guvernul și a suferit până acum țara aceasta atât de mult și este foarte rău pentru țara românească, căci rămâne și mai departe în aceeași stare de întuneric administrativ și de haos primitiv în care a fost și până acum”⁷⁶. După părerea liderului transilvănean, acest proiect de reformă nu rezolvă problema administrației de stat pentru că, deși pune în vedere descentralizarea administrativă, nu introduce nicidecum acest principiu. Liberalii încearcă să facă uitată împrejurarea foarte importantă că, prin descentralizare, nu se înțelege numai detașarea unor atribuții de interes local de la puterea centrală la administrația locală autonomă, ci se înțelege și degajarea puterii centrale de anumite funcțiuni care nu sunt de interes local, ci sunt de interes general, însă de mai mică importanță și care, prin urmare, nu reclamă să fie rezolvate numai de puterea centrală superioară.

În ceea ce privește autonomia prevăzută de acest proiect, după Maniu ea este, pe de o parte, incompletă, pentru că ea nu se înfăptuiește decât pentru anumite organe comunale și județene, iar pe de altă parte, plasa și regiunea sunt eliminate cu desăvârșire, rezultând “o parodie de autonomie”⁷⁷.

Proclamându-se adept al “autonomiei locale administrative complete și serioase”, Iuliu Maniu ținea să reamintească liberalilor că în Transilvania guvernată de Consiliul Dirigent s-a organizat o administrație dreaptă și modernă, bazată pe autonomia locală. Guvernele ce au urmat însă, “în loc să fi învățat din pilda frumoasă a alegerilor comunale cari s-au întâmplat peste Carpați, în loc de a înființa numaidecât autonomii locale și în celelalte provincii”, au anulat și în Ardeal legislația administrativă modernă⁷⁸.

Președintele Partidului Național înțelegea ca unificarea administrativă a României Mari să se facă în baza principiului autonomiei comunale, autonomiei de plasă, autonomiei municipale și județene. Totodată, se pronunța și pentru introducerea instituției regiunii, ca organizație intermediară între județ și stat⁷⁹. Eliminarea plășii din organizarea administrativă preconizată de liberali nu ar face altceva decât să introducă anarhie și greutate în administrație. Fără instituția regiunii și a plășii, autonomia nu va reprezenta altceva decât “o deghizare a puterii centrale”⁸⁰.

⁷³ *Dezbaterile Adunării Naționale Constituante a Deputaților*, Sesiunea ordinară 1924 – 1925, ședința din 26 mai 1925, publicată în *Monitorul Oficial*, partea a III-a, nr. 142 din 29 august 1925, p. 3728.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 3731.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 3732.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 3733.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 3734.

Proiectul legii de unificare administrativă inițiat de guvernul I. I. C. Brătianu era criticat de Maniu și pentru că prevedea un număr restrâns de membri în consiliile județene, orășenești și comunale. Dintre aceștia, 2/5 urmau să fie membri din oficiu, ceea ce permitea transformarea lor într-un “instrument ridicol al prefectului”⁸¹. Unificarea administrativă după acest sistem era cu atât mai mult de condamnat cu cât prefectul sau ministrul de interne putea elimina pe orice membru al consiliului, precum și pentru faptul că nu prevedea contenciosul administrativ. În acest fel, liberalii lăsa administrația “la discreția nelimitată a ministrului și a prefectului, care poate să facă ce vrea și cum vrea”. Maniu credea că cea mai mare greșală a proiectului liberal era aceea că “introducea într-un mod instituțional și premeditat politica de partid în viața administrativă”. Scopul adevărat al autonomiei administrative din punct de vedere științific și practic ar trebui să fie “scoaterea vieții administrative locale din frământările politice de partid și dedicarea forțelor locale exclusiv intereselor și fluctuațiunilor de vedere în legătură cu aceste interese locale”⁸².

Criticabilă era, după Maniu, și prevederea conform căreia fiecare județ urma să trimită câte un senator în Corpurile Legiuitoare. Această măsură avea să politizeze și mai mult viața autonomă comunală⁸³.

În ceea ce privește minoritățile etnice, liderul ardelean cerea respectarea prevederilor de la Alba Iulia și a tratatelor de pace, în sensul de a da posibilitate acestora de a-și folosi limba proprie în administrația locală, situație ce nu era prevăzută de proiectul inițiat de liberali⁸⁴.

Iuliu Maniu își încheia discursul cu afirmația că guvernarea liberală nu are încredere destulă în poporul român. “Dacă d-voastră ați avea încrederea cuvenită în acest popor, în puterea și virtuțile lui, nu ar trebui să vă refugiați la procedee ilegale și la astfel de proiecte de legi neserioase și reacționare ca acestea, ci ați lăsa [...] ca însuși poporul să guverneze țara lui, prin el și pentru el”⁸⁵.

Se poate aprecia că proiectul legii de unificare administrativă a României, care reflecta concepția politică a Partidului Liberal, se afla în flagrantă contradicție cu principiile descentralizării administrative și autonomiei locale, caracteristice gândirii politice a lui Iuliu Maniu. După părerea noastră însă, la aceste considerații trebuie adăugată și o altă realitate, și anume aceea că critica dezvoltată de Maniu venea și de pe poziția nerecunoașterii legalității constituirii Parlamentului liberal, deci și a actelor normative elaborate de acest corp legislativ.

Reforma administrativă prezentată de liberali era comparată de Iuliu Maniu cu o reformă inițiată de oligarhia maghiară în Parlamentul de la Budapesta, pe vremea când Transilvania nu era unită cu România⁸⁶. Teama lui era că această reformă, în realitate, “împiedică unificarea provinciilor și întărește tirania prin cel mai execrabil centralism”⁸⁷.

Venit în viața politică a României “cu mari nădejdi și cu mari iluzii”, Iuliu Maniu părea dezamăgit de clasa politică din Vechiul Regat, care în loc să pună la baza unificării administrative “spiritul modern al autoadministrării, al unei administrații autonome locale, cu toate instituțiile sale moderne, al descentralizării sănătoase, care însă să păstreze unitatea politică a Statului”, a ales calea autocratismului și centralismului administrativ⁸⁸. În aceste condiții, Iuliu Maniu nu ezita să declare public în decembrie 1925: “Sunt contra unificării cu forța a instituțiilor de drept. Unificarea trebuie făcută metodic, cu studii serioase și ținând seama de interesele întregii populații. Sunt contra unificării izvorâte din capriciu și nu din rezultatul unei acțiuni logice”⁸⁹.

⁸¹ *Ibidem*, p. 3734 – 3735.

⁸² *Ibidem*, p. 3736.

⁸³ *Ibidem*, p. 3737.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 3741.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 3744.

⁸⁶ *Dl. Iuliu Maniu demască, execută și înfierează în Cameră procedeele liberale*, în *România*, anul III, nr. 491 din 10 iunie 1925.

⁸⁷ *Atitudinea Partidului Național. Declarațiile d-lui Iuliu Maniu*, în *Patria*, anul VII, nr. 123 din 10 iunie 1925.

⁸⁸ *Desbaterile Adunării Naționale Constituante a Deputaților, sesiunea ordinară 1924 – 1925, ședința din 6 iunie 1925*, publicată în *Monitorul Oficial*, partea a III-a, nr. 151 din 24 septembrie 1925, p. 4026.

⁸⁹ *Unificarea cu forța*, în *România*, anul III, nr. 652 din 21 decembrie 1925.

O asemenea concepție politică era definită de liberali drept "regionalism". În opinia lor, ea se datora limitării geografice a ținuturilor care s-au unit cu România la 1918, diversității tradițiilor, a obiceiurilor, a îndeletnicirilor populației din acele zone, precum și unor considerații de ordin politic. Toate acestea "explicau în mintea regionaliștilor sprijinirea unui sistem în baza căruia se cerea ca fiecare din ținuturile țării (Ardeal, Muntenia, Moldova, Basarabia, Bucovina) [să constituie] o unitate administrativă"⁹⁰. Regionalismul – potrivit liberalului C. D. Dimitriu – își avea o explicație "istorică și psihologică". "Românii care au trăit în alte frontiere politice ca să-și păstreze nealterat neamul lor, au trebuit să se grupeze în autonomii sufletești, cari le-au determinat o mentalitate separatistă". Cu toate acestea, continua C. D. Dimitriu, "toți acei care au conștiința marilor interese naționale își dau seama că regionalismul nu poate constitui baza unei reorganizări administrative. Nu le putem face dar o vină fraților noștri, în trecut, din acest particularism, care a servit pentru apărarea românismului. De la Unire însă, regionalismul nu mai poate rămâne o formulă politică, ci numai o amintire istorică ..."⁹¹.

Proiectul legii de unificare administrativă inițiat de guvernul I. I. C. Brătianu a fost adoptat de Parlament în condițiile în care Maniu și opoziția au refuzat să participe la votarea lui⁹².

Concepția politică a lui Iuliu Maniu privind organizarea României Mari pe baza principiilor descentralizării administrative și a autonomiei locale se va regăsi și în programul Partidului Național Țărănesc întemeiat în 1926. Devenind pentru prima oară Președinte al Consiliului de Miniștri al României Mari, în noiembrie 1928, Iuliu Maniu s-a angajat public în reforme esențiale. Ideea care îl stăpânea era aplicarea descentralizării politico-administrative și judiciare. Promovând o concepție de guvernare opusă centralismului liberal, care paralizase inițiativele locale, Maniu și-a propus ca printr-o asemenea direcție politică să realizeze o mai bună sudură sufletească a provinciilor istorice care compuneau România.

La 3 august 1929 era publicată Legea pentru organizarea administrativă prin care se înființau șapte Directorate care coordonau activitatea serviciilor publice pe teritoriul respectiv. Autonomia era apoi extinsă până la nivelul comunelor și județelor⁹³. Mai târziu, Iuliu Maniu, într-un discurs retrospectiv asupra primei guvernări național-țărăniste, avea să sublinieze: "Reforma noastră administrativă tinde să asigure, în concepțiunea ei de bază, păstrarea unității naționale neștirbite, dând în același timp însă posibilitatea celulelor componente ca să-și dezvolte toată puterea în opera de gospodărire"⁹⁴. Experiența de la 1929 nu va dura însă mult și prin legi modificatoare succesive s-a revenit la Legea administrativă din 1925⁹⁵. În sfârșit, în 1936 se adoptă de către guvernul liberal condus de Gh. Tătăreanu o nouă lege administrativă care păstra aceleași principii ca și cea din 1925⁹⁶.

Se poate conchide că, în problema unificării administrative a României după Unirea din 1918, Iuliu Maniu a susținut cu consecvență principiile moderne, democratice ale descentralizării și autonomiei locale. Chiar dacă o vreme a cochetat cu ideea unei autonomii provinciale, liderul transilvănean a renunțat la ea, în condițiile în care a sesizat că nu are sprijinul politic necesar. Gândirea sa politică s-a identificat în cea mai mare parte cu programul Partidului Național și, din 1926, a Partidului Național Țărănesc.

SORIN RADU

⁹⁰ *Desbaterile Adunării Naționale Constituante a Senatului, Sesiunea ordinară 1924 – 1925*, nr. 43, ședința din 22 martie 1925, p. 718.

⁹¹ *Ibidem*, p. 719.

⁹² *Mașina de votare funcționează. Votarea reformei administrative*, în *Patria*, anul VII, nr. 124 din 11 iunie 1925.

⁹³ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 187.

⁹⁴ Iuliu Maniu, *Testament moral politic*, Ed. "Gândirea Românească", București, 1991, p. 142.

⁹⁵ Vezi *Enciclopedia României*, vol. I, p. 306.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 307.

THE ADMINISTRATIVE UNIFICATION OF GREAT ROMANIA IN IULIU MANIU'S POLITICAL THINKING

SUMMARY

The administrative unification of Great Romania was a very important problem that had to be solved by the ruling class right after 1918. It drove to a dispute between lawyers, office workers, politicians concerning the models to be adopted and the methods of solving this problem.

In this study we wanted to analyse the difficulties that came up against the settlement of this process. Right from the very beginning of the debates on this subject there were different opinions. One was that of I. I. C. Brătianu's liberals and it was characterized by the centralization and quick unification of the state; the Other opinion came from Transylvania and it had Iuliu Maniu as its initiator. He proposed that the new state should have the modern and democratic principles of decentralization and local autonomy at the base of the administrative organization. Those principles were consistently held by Iuliu Maniu, even if, for a while, he coquetted with the idea of a provincial autonomy which he gave up lately.

His political thinking identified mostly with the platform of the National Party and, starting with 1926, with that of the Peasants National Party.